

Afrika'da Rusya-Fransa Rekabeti Ve Ukrayna Savaşı

Huriye YILDIRIM ÇINAR

Kocaeli Üniversitesi

Doktora Öğrencisi

Geçtiğimiz haftalarda sosyal medyada Fransız birliklerinin ayrıldığı Kuzey Mali'deki Gossi askerî üssü yakınlarında toplu mezar bulunduğu haberleri dolaşmaya başladı. Twitter'da Dia Diarra ismindeki bir hesaptan *"Fransızların Gossi üssünde ardında bıraktıkları bu! Bu görüntüler onlar gittikten sonra çekildi. Bunun hakkında sessiz kalamıyoruz."* mesajıyla toplu mezar olduğu söylenen yerin video görüntüleri paylaşıldı. Fransız yetkililer ise bu hesabın Rus paralı askerlerinden oluşan Wagner Grubu tarafından yaratılan bir trol hesap olduğunu iddia etti. İddialar bununla da kalmadı. Kısa bir süre sonra bu kez Fransız askerî birimleri Wagner Gruba bağlı olduğunu düşündükleri 10 Kafkas Askerinin Gossi Üssü yakınlarında kamyonetlerle çok sayıda cesedi gömdüğü görüntülerini içerdiğini söyledikleri yeni bir video paylaştı. Fransız yetkililer Rusların bu gelişme örneğinde olduğu gibi yaydıkları dezenformasyonla bölgede Fransız imajını zedeleyerek kendi girişimlerini meşrulaştırmaya çalıştıklarını iddia etmektedir.

Bu gelişmeler, son yıllarda Afrika'da Rusya ve Fransa arasında vuku bulan rekabetin çok sayıdaki yansımalarından sadece birisi. Bilindiği üzere SSCB'nin yıkılmasının ardından siyasi, askerî ve sosyo-ekonomik açıdan çeşitli zorlukla mücadele eden Rusya Federasyonu'nun kısa sürede toplanıp yeniden küresel güç olmak hedefinde Afrika önemli stratejik konuma sahiptir. Zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları yanında, hızla gelişen ekonomileri ve artan tüketim oranlarıyla Afrika orta ve uzun vadeli yatırımlar için muazzam değerde bir pazar olarak görülmektedir. Bu nedenle Rusya birçok Afrika ülkesinde ticaret ve yatırım girişimlerini arttırmaya başlamıştır. Başta savunma sanayii alanından olmak üzere çok sayıda Rus menşeli ürün Afrika kıtasından yoğun talep görmektedir. Geliştirilen bu ilişkiler neticesinde 2019 yılında Rusya'nın Afrika kıtasıyla ticaretinin toplam değeri %17'lik artışla yaklaşık 20 milyar dolara ulaşmıştır. Gazprom, Lukoil, Rusal, Renkova, Alrosa, Norilsk-Nickel, Sintez ve Rusatom gibi devlet desteğiyle girişimler yapan çok sayıda şirket birçok Afrika ülkesinde aktiftir.

Rusya Afrika'da ticaret yanında güvenlik alanında da ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Rusya'nın Afrika'ya yönelik politikalarında güvenlik konusunu enerji politikaları kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Rusya Afrika'da enerji sektöründeki stratejilerini, silah sanayi ve güvenlik anlaşmalarındaki Rus çıkarlarıyla bağdaştırmaya çalışmaktadır. Örneğin

2006'da Putin'in Afrika seyahati sırasında Cezayir ile imzalanan anlaşmayla 7,5 milyar dolarlık Rus askerî uçağı, tank ve roket satışı karşılığında ülkenin SSCB döneminden kalan 5 milyar dolarlık borcu silinmiştir. Anlaşma aynı zamanda Lukoil ve Gazprom için Cezayir'de petrol ve doğal gaz yatırımı konusunda bazı ayrıcalıklar sağlanmasını da sağlamıştır. Benzer bir gelişme Libya'da da yaşanmıştır. Rusya ve Libya arasındaki anlaşmaya göre 2,5 milyar dolarlık Rus silahlarının satışı karşılığında Libya'nın SSCB'ye olan 4 milyar dolarlık borcu silinecektir. Rusya'nın Libya Krizindeki tutumunu da enerji alanındaki Rus çıkarları kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Rusya doğal gaz, petrol ve maden açısından zengin Afrika ülkeleri üzerindeki etkisini arttırabilmek için borç diplomasisi yanında siyasi, ekonomik ve askerî açıdan farklı yollar izlemektedir. Hâlihazırda çetrefilli güvenlik sorunları bulunan bu ülkelerle askerî ve güvenlik alanlarında antlaşmalar imzalamak, silah ve askerî malzeme tedariki sağlamak, askerî ve politik danışmanlık hizmetleri vermek, teknik ve askerî eğitimler vermek bu stratejilerin en sık rastlanılanlarından. Hatta son yıllarda uluslararası kamuoyu tarafından sıkça eleştirilen Wagner Grubunun Afrika'da giderek artan varlığını da bu stratejilerin en etkililerinden birisi olarak değerlendirmek mümkündür. Her ne kadar Moskova Yönetimi tarafından Rus devletiyle doğrudan bir bağı olmadığı iddia edilse de Wagner Grubunun Rus çıkarlarına katkısı yadsınamaz. Örneğin Eylül 2019'da çok sayıda Rus paralı askeri ve çeşitli askerî ekipmanlar cihadist teröristlerle mücadele etmek amacıyla Mozambik'e ulaşmıştır. Mücadele edileceği belirtilen terör unsurlarının zengin gaz rezervine sahip olan Mozambik'in kuzeyinde Cabo Delgado bölgesinde aktif olduğu bilinmektedir. Rusya'nın Rosneft şirketinin de bu gaz rezervlerine çıkarılıp işlenmesine yönelik niyeti de zaman zaman medyaya yansımaktadır. Diğer bir örnek ise Sudan'dır. Daha önce Ömer el Beşir'in şahsi korumaları olarak da görev alan Rus paralı askeri aynı zamanda Yevgeny Prigozhin bağlantılı altın madeninini güvenliğini sağlamakla da sorumluydu.

Rusya'nın kıtada giderek artan bu varlığına karşın eski sömürgeci bir ülke olan Fransa ise son yıllarda bölgede kayda değer bir güç ve imaj kaybına uğramıştır. Siyasi olarak bağımsız ancak sosyo-ekonomik olarak kendilerini hâlâ özgür olarak hissedemeyen birçok eski Fransız sömürgesi Fransa'nın kıtaya yönelik neokolonyal politikalarına giderek artan bir şekilde tepki göstermeye başlamıştır. Bu tepkiler bilhassa Macron döneminde daha çok görülmeye başlanmıştır. Macron'un Afrika'daki agresif politikaları ters tepmiş ve Fransız dış politikasına negatif etkiler yaratmıştır. Öyle ki Macron, Fransız askerinin 9 yıldır bulunduğu Mali'den 4-6 ay süresince geri çekileceğini açıklaması başkent Bamako'da sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Bu gösterilerde Fransa karşıtı görseller dikkat çekmiştir. Yine Senegal'de de benzer şekilde geçtiğimiz Mart ayında Fransız karşıtı gösteriler düzenlenmişti. Daha kuzeyde ise Cezayir ile de sık sık siyasi krizler yaşanmaktadır.

Gelinen noktada Macron, Afrika'da güç kaybederken artan Rus etkisinden büyük endişe duymaya başlamıştır. Mali örneğinde olduğu gibi Ruslarla kurulacak askerî ilişkilere karşı

Malili yetkileri uyarırken hâlâ eski kolonyal bağlarından güç aldığı ve bölgede yükselen Rusya gibi aktörleri bertaraf etmeye çalıştığı görülmektedir. Benzer gelişmeler son yıllarda Rus siyasi ve askerî varlığı giderek artan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de yaşanmıştır. Rus ve Fransız çıkarları bu ülkede de derin çatışmalara konu olurken Fransa'nın, eski sömürgesini Moskova'ya kaybetmemek için hummalı çalışmalara giriştiği bilinmektedir.

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan ve tüm dünyanın odağına yerleşen Rusya-Ukrayna Savaşı da Afrika kıtasının siyasi atmosferini ve buradaki Rusya ve Fransa rekabetini etkileme potansiyeline sahiptir. Hatırlanacağı üzere savaşın başlamasından yaklaşık bir hafta sonra Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki askerler Rusya'ya bağlılık sözü verip Ukrayna'ya karşı bir savaşa hazır olduklarını açıklamıştı. Rusya'nın Afrika'da etkisinin ne denli arttığını gösteren bu gelişmenin ardından Senegal Cumhurbaşkanı Macky Sall'un bir twitinde Ukrayna Başkanı Zelensky'nin Afrikalı devletlerin desteğini almak için Afrika Birliğine seslenmek istediğini yazmıştır. Birçok uzman Ukrayna Savaşı çerçevesindeki bu söylem ve temasların kıtanın barış ve istikrarına zarar vereceğine değinmektedir.

Bazı Afrikalı devletler Rusya'ya destek verirken, dünya barışına karşı geri kalan Afrikalı devletlerin nötr kalmaması gerektiği çağrılarını kıtada siyasi manada bölünmeye neden olabilecektir. Diğer yandan bu savaş nedeniyle Rusya'nın Afrika ve Suriye'deki aktif Rus paralı askerlerini Ukrayna cephesine kaydıracağı beklentisi de gündeme gelmiştir. Henüz bu konuda somut bir gelişme yaşanmamıştır. Ancak yaşanması durumunda terör ve iç karışıklıkla mücadelesinde Rus askerlerinden destek alan birçok Afrika ülkesinde dengelerin değişebileceği olasılığı vardır. Örneğin çok sayıda Rus paralı askerinin konuşlandırıldığı Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Wagner Grubunun çekilmesinin asilere güç kazandırabileceği endişesi hâkimdir. Medyada çıkan bazı haberlere göre ülkedeki asiler Rusya ile büyük bir rekabet halindeki Fransa'nın kendilerini Wagner Gruba karşı destekleyebileceği düşüncesine girebileceği de olasılıklar dâhilindedir. Netice itibarıyla Afrika'da kontrol altına alınamayan bir Rusya-Fransa rekabeti kıtada kanlı ve yıkıcı sonuçlara mal olabilecektir. Diğer yandan ilerleyen süreçte Afrika, Batılı aktörler tarafından yalnızlığa itilmiş Rusya için daha stratejik bir öneme sahip olacaktır. Uluslararası alanda çok sayıda yaptırımla karşı karşıya kalan Moskova yönetimi bilhassa ekonomik alanda içine düştüğü dar boğazda Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerine daha da büyük bir önem atfedebilecektir.